

O DELU ARHIVOV IN ZBOROVANJIH
ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVES AND THE CONFERENCES

**27. MEDNARODNI ARHIVSKI RAZISKOVALNI TABOR –
NEMZETKÖZI LEVÉLTÁRI KUTATÓTÁBOR
Boreča in Ženavlje v Sloveniji ter Farkasfa na
Madžarskem, od 23. do 28. 6. 2017**

Mednarodni arhivski raziskovalni tabor poteka neprekinjeno že od leta 1991. Letos je bil organiziran že 27. zapovrstjo. Sedemnajst mladih raziskovalcev in arhivistov je preiskalo še en delček Prekmurja in obmejne Madžarske ter zbralo stare fotografije, dokumente, knjižice ipd.

Ker Pokrajinski arhiv Maribor že vrsto let zelo uspešno sodeluje z Gimnazijo Ljutomer, smo se odločili, da letos na tabor povabimo tamkajšnje dijake in dijakinje. Na pomoč sta nam priskočila profesorja zgodovine, gospa Suzana Rautar in Franc Čuš, ki sta tabor tudi predstavila dijakom. Pet deklet, udeleženk, se je na taboru več kot odlično odrezalo, zato upamo, da se bo to sodelovanje med PAM in Gimnazijo Ljutomer razširilo še na arhivske tabore.

Letošnji tabor se je začel na madžarski strani. Ob pozdravnih besedah direktorjev Ivana Frasa (Pokrajinski arhiv Maribor) in Miklósa Melege (Madžarski nacionalni arhiv Železne županije) ter Boruta Jesiha, slovenskega konzula v Monoštru, smo lahko prisluhnili tudi madžarski ljudski pesmi ter si ogledali fotografije naselja Farkasfa.

Prve tri dni smo preživeli na Madžarskem. Madžarski mentorji so letos ubrali nekoliko drugačen način raziskovanja. Več pozornosti je bilo namenjene spoznavanju zgodovine tega območja. Zato smo obiskali le nekaj hiš, kjer smo s starejšimi prebivalci izpolnili vprašalnik o vasi v preteklosti: kateri obrtniki so živeli v vasi, kdo so bili učitelji, kdo je bil župnik, ali poznajo kakšen pregovor ali pesem, ki so jo peli ob posebnih priložnostih, ali je bila v vasi trgovina, od kod so prihajali ženini in neveste, ali so bile v vasi žrtve prve ali druge svetovne vojne ... Ob vprašanih se je starejšim utrnila še kakšna misel, spomnili so se na kak dogodek in nam ga povedali. Med drugim smo izvedeli, da so v preteklosti živeli v vasi tudi Slovenci. Mama od gospe, ki smo jo obiskali, je bila Slovenka, oče pa Madžar; doma so govorili bolj ali manj v madžarskem jeziku. Dandanes gospa pri svojih osemdesetih letih ne govori več slovensko, povedati zna le nekaj prekmurskih besed, razume pa tudi bolj malo.

Zgodovino vasi Farkasfa in okolice sta nam predstavila arhivista iz sombotelskega arhiva, Ferenc Pál, ki je bil tudi vodja tabora, in Gyula Bencik. Na predavanju se nam je pridružilo tudi nekaj domačinov. Vas se prvič omenja v listini iz leta 1350, zemljiški gospodje so bili cistercijani, ki so imeli samostan v bližnjem Monoštru. V 14. stoletju so ti v Farkašovcih imeli tudi mitnico. V 16. in 17. stoletju so vas požgali Turki. Še v 18. stoletju je živelo v vasi precej Slovencev. V času socializma je bila sredi gozda v bližini vasi zgrajena meteorološka postaja, ki pa je služila tudi za opazovanje madžarsko-jugoslovanske meje. Zelo bogato zgodovino ima tudi cistercijanska monoštrska opatija, ki jo je ustanovil madžarski kralj Béla III. že leta 1183. Cistercijani so zgradili samostan in cerkev, ki pa sta bila uničena leta 1605 ob vstaji Madžarov proti Habsburžanom. Nova cerkev, ki stoji še danes, je bila zgrajena v drugi polovici 17. stoletja in velja za tretjo največjo baročno cerkev na Madžarskem.

Podali smo se tudi v sosednjo vas, Rábakethely, kjer je v 50. letih 20. stoletja bil kaplan János Brenner. Čeprav je madžarska oblast leta 1950 prepovedala vse redove, je Brenner na skrivaj stopil v red. Bil je zelo priljubljen med tukajšnjimi prebivalci, veliko pa se je ukvarjal predvsem z mladino. Njegova

dejavnost ni bila pogodu takratni komunistični oblasti. Neke noči ga je en mladostnik s pretvezo spravil iz župnišča, češ da njegov stric potrebuje zadnje maziljenje. Na poti do naselja Zsida so ga napadli »razbojniki« in ubili. Na mestu njegovega umora danes stoji kapelica, trenutno pa poteka postopek njegove beatifikacije.

Drugo polovico tabora smo preživel v Sloveniji, v Boreči in Ženavljah. Obe vasi sta zelo majhni, imata le 85 oz. 114 prebivalcev. Na naši strani je tabor potekal tradicionalno, tako kot že vsa prejšnja leta: potrkali smo na vsaka vrata in povprašali po starih fotografijah, dokumentih, knjigah, molitvenikih ... Ob tem seveda nismo pozabili niti na znamenitosti vasi, na cerkvico sv. Ane v Boreči in na balonarski spomenik v Ženavljah. Vasica Ženavlje je znana po dogodku z dne 18. avgusta 1934, ko sta sredi vasi pristala belgijska stratosferska balonarja oz. znanstvenika Max Cosyns in Nere van der Elst. O tem dogodku so poročali na široko po Evropi, časopisi pa poročajo o kar 6000-glavi množici, ki je prišla v Ženavlje. V spomin na ta dogodek je občina Gornji Petrovci na tem mestu postavila spominsko znamenje v obliki krogle, ki simbolizira balon, 18. avgust pa je proglasila za občinski praznik. Poznogotsko cerkvico sv. Ane iz leta 1521 smo skorajda zgrešili, saj je skrita sredi borovega gozda. Ob krajšem predavanju smo izvedeli še nekaj podatkov o Jožefu Ficku, ki se je v Boreči rodil leta 1772. Bil je katoliški duhovnik in pisatelj, ki je služboval med gradiščanskimi Hrvati. Napisal je kar nekaj knjig, molitvenikov v njihovem narečju, s pomočjo katerih so gradiščanski Hrvatje ohranili tudi svoj jezik oz. narečje.

Naš stalni gost na taborih je tudi dr. Attila Kovács z Inštituta za narodnostna vprašanja, ki vsako leto predstavi zanimivo in aktualno zgodovinsko temo. Naslov njegovega letošnjega predavanja je bil *Čas informbirojskega spora (1948–1953) ob madžarsko-slovenski meji in spopad dveh državnih varnostnih služb (UDV/UDB in ÁVH) ter vpliv spopada na Slovence v Porabju in Madžare v Prekmurju*. Zanimive zgodbe iz arhivov in zgodbe navadnih ljudi so pritegnile tako arhiviste kot tudi dijake.

Peti dan, ko smo prehodili obe vasi po dolgem in počez, smo odšli na ogled gornjeradgonskega muzeja Špital.

Šesti dan je sledila prireditev, na kateri smo predstavili rezultate tabora in tabor tudi uradno zaključili. Ker je bilo letos zbranega gradiva občutno manj kot prejšnja leta, nas je zaskrbelo, s čim bomo zapolnili panoje. Na srečo pa je bilo kar veliko fotografij, zato smo en pano posvetili samo portretom. Nekateri med njimi so

bili resnično vrhunski. Udeleženske so se naučile osnovnih zakonitosti priprave razstave, kako zložiti gradivo v vitrine in panoje, na kaj je treba biti pozoren ipd. Vse zbrano gradivo smo natančno pregledali, razvrstili v kategorije (vojaško življenje, gospodarstvo, družinsko življenje, šolstvo, versko življenje, društva ...) ter ga tako razporedili na panoje in v vitrine. Ugotovili smo, da čeprav je bilo gradiva malo, pa je to izredno dragoceno. Najstarejši dokument oz. knjiga, ki smo jo dobili, je bila biblija iz leta 1848, pisana v prekmurskem jeziku. Dragocene pa so bile tudi zgodbe, ki smo jih slišali od domačinov. Prepričana sem, da bo vsakemu v spominu ostala zgodba možaka, ki je pri štirinajstih letih s kolesom prebегnil v Avstrijo, se v begunskem taboru naučil madžarščine od madžarskih beguncev, ki so domovino zapustili leta 1956, ter s tremi od njih odšel na Norveško, kjer si je ustvaril novo življenje. Takšnih zgodb ni niti v zgodovinskih učbenikih niti arhivih.

Po odprtju razstave, ki so jo popestrili plesalci KUD Goričko, spregovoril pa je tudi župan Anton Šlihthuber, je bilo lepo poklepetati z domačini, ki so si z velikim zanimanjem ogledovali razstavljenе fotografije in na njih iskali sebe, sorodnike in znance. In čeprav me vsako leto ob začetku tabora prešine misel: »Joj, pa ne že spet ta tabor,« me ob koncu tabora, ko vidim zadovoljne udeležence in dijake, navda tiho zadovoljstvo, da je bilo lepo in da se izplača to početi še leta in leta.

Udeleženci (12 dijakov, 5 mentorjev): Doris Horvat, Živa Litrop, Nuša Ferencek, Monika Časar, Júlia Meszelics, Szabina Fehér, Marton Lakatos, Tamás Adrián Tóth, Sebestyén Márton Cigány Zágorhidi, Fábíán László Horváth, Anna Júlia Andor, Kristóf Kovács, Jure Maček, Robert Bartos, Ferenc Pál, Zoltán Paksy in Gordana Šövegeš Lipovšek.

Gordana Šövegeš Lipovšek

Poletna šola *Liber: Trends in manuscripts studies: Sources, issues and technologies*, Cassino, 26.–30. 6. 2017

Letošnja, že tretja zaporedna poletna šola *Liber: Trends in manuscripts studies: Sources, issues and technologies* je potekala med 26. in 30. 6. 2017 v Cassinu. Organizirana je bila s strani tamkajšnje univerze Università degli studi di Cassino e del Lazio meridionale, Dipartimento di lettere e filosofia in raziskovalnega centra Laboratorio Liber: Libro e ricerca ob sodelovanju arhiva samostana Montecassino. Poletna šola je v teoriji namenjena vsem, ki se pri svojem raziskovalnem ali strokovnem delu srečujejo s srednjeveškimi listinami in rokopisi – tako na univerzah kot tudi v raznih arhivih ali specialnih knjižnicah. Ustrezni kandidati so bili izbrani na podlagi svojega raziskovalnega področja ter dosedanjih strokovnih in znanstvenih dosežkov, pri čemer so imeli prednost mlajši kandidati. Organizatorji so od udeležencev pričakovali razumevanje angleškega, italijanskega in latinskega jezika ter znanje latinske paleografije. Poletna šola sodi med cenejše na tem področju – cena udeležbe je znašala 250 € in ta znesek je poleg izvedbe ter delovnega materiala vključeval tudi spoznavno večerjo in vsakodnevni prevoz med mestom in samostanom.

V nasprotju s prejšnjimi leti je bila tokratna udeležba bolj italijansko zaznamovana; izmed 25 udeležencev s(m)o mednarodni predznak poletne šole upravičili po en predstavnik oziroma predstavnica iz Francije, Belgije, Poljske, Rusije in Slovenije. Iz tega razloga je večina predavanj tako na univerzi kot v samostanu potekala v italijanskem jeziku, poskrbljeno pa je bilo tudi za sumarično simultano prevajanje v angleški jezik. Zaradi specifične zasnove programa, ki vključuje delo z rokopisi v samostanskem arhivu, je število udeležencev omejeno na 20.